

نگاهی به تاریخچه، باورها و آیین‌های دین شینتویی

محمدجواد شمس

دانشجوی دکتری ادیان و عرفان

چکیده:

آیین شینتویی یکی از ادیان غیرآسمانی شرق آسیاست که جهان‌بینی، باورها و سنت‌های ویژه‌ای دارد. در این مقاله ضمن معرفی تاریخچه و چگونگی شکل‌گیری این آیین، به آن باورها و سنت‌ها نیز اشاراتی شده است.

کلیدواژه‌ها: شینتو، اسطوره، الهه، خدایان، فرهنگ ژاپن

الف - گذری بر پیشینه‌ی تاریخی و فرهنگی ژاپن

ژاپن مجمع‌الجزایری است که در جنوب شرقی آسیا و شمال غربی اقیانوس آرام واقع است. نام ژاپن در اواخر سده‌ی ششم و یا اوایل سده‌ی هفتم میلادی بر این کشور اطلاق شد. واژه‌ی «ژه - پن»^۱ در زبان چینی به معنی «خاستگاه

خورشید» است. ژاپنی‌ها نیز کشور خود را «نیپون»^۱ و «دای نیپون»^۲، به معنی ژاپن بزرگ می‌نامیدند. چنان‌که برخی اشاره کرده‌اند، این نام نزد ژاپنی‌ها از اهمیت خاصی برخوردار است و بیان‌کننده‌ی احساسات مردم ژاپن نسبت به سرزمین خویش است. (اساطیر ژاپن، صص ۱۱-۱۲).^۳

عناصر اصلی و عمده‌ی فرهنگ ژاپن از چین سرچشمه گرفته است؛ با این همه فرهنگ ژاپنی ویژگی‌های خاص خود را دارد. یکی از مهم‌ترین و جالب‌ترین نکته‌ها درباره‌ی فرهنگ این کشور، توانایی آنان در اقتباس و انطباق عناصر سایر فرهنگ‌ها و در عین حال حفظ هویت فرهنگی خویش است. علی‌رغم آن‌که آنان از لحاظ شکل و محتوای فرهنگی و تمدنی سخت وام‌دار دیگر ملت‌ها و فرهنگ‌ها هستند، اما آن‌چه بروز و ظهور دارد، آشکارا فرهنگ ژاپنی است که در بردارنده‌ی ویژگی‌ها و خصوصیات آن مردمان است.^۴

برای شناخت پیشینه‌ی تاریخی - فرهنگی ژاپن سه منبع عمده وجود دارد:

۱ - تحقیقات باستان‌شناسی؛^۲ - برخی آثار مکتوب؛^۳ - اساطیر ژاپن.

البته بازشناسایی عناصر تاریخی از میان این اساطیر سخت دشوار است و هم‌چنین تشخیص پایان دوره‌ی اسطوره‌ای و آغاز دوره‌ی تاریخی نیز امری بسیار مشکل است.

1 - Nippon

2 - Dai Nippon

۳ - و نیز رک: تاریخ تمدن، ج ۱، ص ۸۹۳؛ و تاریخ فرهنگ ژاپن، ص ۱۱.

4 - Bownas, 342-343

تمدن ژاپنی برای نخستین بار در دوران میان‌سنگی، یعنی در حدود سه هزار سال قبل از میلاد ظهور یافت. این تمدن به نام جومون (جومن)^۱ مشهور است. تمدن بعدی با عنوان تمدن «یایویی»^۲ به فاصله‌ای بسیار زیاد از تمدن جومون، بین سال‌های ۲۵۰ ق.م. تا حدود ۲۵۰ م. شکل گرفت. «یایو» نام محلی است نزدیک توکیو و از آنجا که این تمدن نخستین بار در آن محل کشف شد، بدین نام شهرت یافت. (تاریخ و فرهنگ ژاپن، صص ۱۹-۱۸).

احتمالاً نفوذ چین در ژاپن در همین دوره آغاز شد. اما مهم‌ترین و برجسته‌ترین تمدن در ژاپن متعلق به خاندان یاماتو^۳ است، که به کوفون^۴ و تومولوس^۵ نیز شهرت دارد. این تمدن در منطقه‌ی یاماتو ظهور یافت و در اواسط سده‌ی سوم میلادی جای‌گزین تمدن یایویی شد. از ویژگی‌های مهم این تمدن، گورپشته‌ها بود که به امپراتوران و حاکمان اختصاص داشت. در این دوره کلان‌ها و قبایل مستقل در سرتاسر ژاپن، تحت فرمان حکومت مرکزی کلان یاماتو درآمدند. جامعه‌ی آنان مرکب بود از قبایلی نیمه‌مستقل به نام اوجی^۶ که هر اوجی مدعی اتصال به یک تبار مشترک بود و خدای قبیله را می‌پرستید و از رئیس قبیله اطاعت می‌کرد. در رأس قبیله‌ی یاماتو دو خانواده‌ی مهم و مستفقد

1 - Jomon

2 - yayoi

3 - Yamato

4 - kofun

5 - Tumulus

6 - Uji

وجود داشت: الف - اُمی^۱ که از تبار امپراتور بودند؛ ب - موراجی^۲ که از تبار غیرامپراتور بودند. خانواده‌ی موراجی نیز به دو گروه تقسیم می‌شد: ۱ - آنان که از تبار خدایان آسمان شمرده می‌شدند؛ ۲ - آنان که خود را از نسل خدایان زمینی می‌دانستند.

در رأس خانواده‌ی امی، «او - امی»^۳ و در رأس خانواده‌ی موراجی، «او - موراجی»^۴ قرار داشت.

از دیگر طبقات جامعه‌ی ژاپن در آن دوره می‌توان گروه‌های زیر را نام برد: اوتومو^۵، خدمت‌گزاران بزرگ؛ مونونوبه^۶، سپاهیان؛ ناکاتومی^۷، روحانیان میانه^۸؛ اورابه، غیب‌گویان؛ ای می به^۹، پرهیزگاران؛ و تومو^{۱۰} که عبارت بودند از خدمت‌گزاران، گروه اخیر در درون اوجی یا پیوسته با یکی از اوجی‌ها بودند. دریانوردان و کوه‌بانان نیز از این گروه شمرده می‌شدند. (تاریخ تمدن، ج ۱، صص ۸۹۷-۸۹۵)^{۱۱}

ظاهراً نخستین امپراتور ژاپن، جیمو تنو، از قبیله یاماتو بوده است و از آن زمان تا کنون امپراتوران ژاپن همواره از قبیله‌ی یاماتو برگزیده شده‌اند. این

1 - Omi

2 - Muraji

3 - O-Omi

4 - O-muraji

5 - O-tomo

6 - Mononobe

7 - nakatomi

8 - Urabe

9 - Imibe

10 - tomo

۱۱ - و نیز رک: تاریخ و فرهنگ ژاپن، صص ۲۷-۲۱ و Sakamoto, XXII/ 278

پدیده، یعنی وفاداری مردم به یک خاندان در طول تاریخ جهان بی سابقه است. به سلطان القاب مختلفی نسبت می دادند، مانند: «تن چی»^۱ یعنی فرزند خدا؛ «تن نو»^۲ یعنی امپراتور آسمانی؛ و «میکادو»^۳ یعنی ارباب عالی. (تاریخ تمدن، ج ۱، صص ۸۹۸-۸۹۷).

مهم‌ترین دوره‌های تاریخی ژاپن بعد از دوره‌ی یاماتو عبارتند از:

- ۱ - دوران آسوکا^۴ (۵۵۲ تا ۷۱۰م)؛
- ۲ - دوره‌ی نارا^۵ (۷۱۰-۷۸۴م)؛
- ۳ - دوره‌ی هیان^۶ (۷۹۴-۱۱۸۵م) که به دوره‌ی فوجی وارا نیز شهرت دارد. پایان دوره‌ی هیان، قدرت به دست سران خاندان‌های جنگ‌آور افتاد که شگون^۷ نامیده می‌شدند؛ اینان با وجود آن‌که قدرتمند بودند و حکومت عملاً در دست آنان بود، به امپراتور وفادار ماندند. اما در پایان این دوره، میان دو خاندان قدرتمند سامورایی^۸ یعنی میناموتو^۹ یا گنجی^{۱۰} و تایرا^{۱۱} و هیکه^{۱۲} درگیری و جنگ روی داد.

1 - Ten chi

2 - Ten no

3 - Mikado

4 - Asuka

5 - Nara

6 - Heian

7 - Shogun (به معنی فرمانده سپاه امپراتور)

8 - Samurai

9 - Minamoto

10 - Genji

11 - Taira

12 - Heike

۴ - حکومت شگون یا دوران کاماکورا یا دوران باکوفو^۱ (۱۱۹۲-۱۳۳۳ م)؛

۵ - حکومت شوگون‌آشیکاگا^۲ یا موروماچی^۳ (۱۳۳۸-۱۵۷۳ م)؛

۶ - حکومت شوگون‌توکوگاوا^۴ (۱۶۱۵-۱۷۱۵ م)؛

از سال ۱۷۱۵ تا سال ۱۸۶۷ م. ژاپن اتروای مطلق بود. در همین دوره پایتخت به ادو^۵ یا توکیو امروزی انتقال یافت. در سال ۱۸۶۷ م. پانزدهمین شوگون توکوگاوا استعفا داد و قدرت کامل به دست امپراتور مئی جی^۶ افتاد. ژاپن در سال ۱۹۴۵ م. در جنگ جهانی دوم با آلمان هم‌پیمان شد، اما شکست خورد و بعد از آن، از سال ۱۹۶۰ م. به بعد به صورت کشوری قدرتمند و قوی درآمد. (اساطیر ژاپن، صص ۶۴-۵۵).^۷

در دوره‌ی شگونی (شوگونی) علاوه بر امپراتور، خاندان امپراتور و شگون‌ها، طبقات دیگری نیز وجود داشتند که عبارتند از:

۱ - طبقه‌ی دایمیو^۸ (به معنای نام بزرگ) که عبارت بودند از: ملاکین بزرگ که در قرن هیجدهم میلادی به وجود آمدند و در قرن نوزدهم از بین رفتند؛ ۲ - طبقه‌ی سامورایی که از جنگ‌جویان بودند و به خاندان دالیبو خدمت می‌کردند. این

1 - Bakufu

2 - Ashikaga

3 - Muromachi

4 - Tokugawa

5 - Edo

6 - Meiji

۷ - و نیز رک: تاریخ و فرهنگ ژاپن، ص ۶۹ به بعد؛ تاریخ تمدن، ج ۱، ص ۸۹۹ به بعد؛ و cf. sakamoto, XXII / 279-283; Togada, XXII / 283-289; Masamoto, XXII / 289-296; Musai, XXII / 297-309

8 - Daimio

طبقه در جنگ‌های داخلی در سده‌ی دوازدهم میلادی به ظهور رسیدند و در دوره‌ی توکوگاوا شکل گرفتند. آنان تابع مقرراتِ بوشیدو^۱ بودند که برخی آن را «شیوه‌ی دلاوران» نیز نامیده‌اند. (تاریخ جامع ادیان، ص ۲۹۰). فضیلت، محور این قانون است. آنان امور و منافع دنیوی را خوار می‌داشتند. از وام گرفتن، وام دادن و پول نگه داشتن اجتناب می‌ورزیدند و به ندرت پیمان می‌شکستند. ۳ - طبقه‌ی صنعت‌گر؛ ۴ - طبقه‌ی کشاورز؛ ۵ - طبقه‌ی بازرگان. (اساطیر ژاپن، صص ۶۲-۵۷)^۲.

ب - دین شینتویی

شینتو (شین تو)^۳ نامی است که به دین بومی و سنتی ژاپن داده شده و در بردارنده‌ی باورها و اعمال دینی ژاپنیان است. به گفته‌ی برخی این دین، بستگی تنگاتنگی با سنت های ملی و نهادهای اجتماعی دارد و از این رو است که آن را «دین ملی» یا عامیانه‌ی ژاپنیان خوانده‌اند. دین شینتویی بیشتر برانگیزنده‌ی حالت پرستش و احترام آن مردم نسبت به زیبایی‌های کاشورشان، به ویژه کوه‌های آن است. این دین هم‌چنین به پرستش ارواح و نیاکان اهمیت می‌دهد و امپراتوران ژاپن را از نسل الهی خورشید می‌داند. (مقاله‌ی «دین شینتو»، هفت

1 - Bushido

۲ - و نیز رک: تاریخ و فرهنگ ژاپن، همان جا؛ تاریخ تمدن، همان جا

3 - Shinto

آسمان، شماره‌ی ۵، ص ۷۸) ^۱.

ظاهراً ژاپنی‌ها در آغاز برای دین خود نامی نداشتند. در سده‌ی ششم میلادی به دنبال نفوذ ادیان بیگانه، به ویژه دین کنفوسیوسی و بودایی، اصطلاح شینتو را برای تمایز دین بومی در برابر دین بودایی و دین کنفوسیوسی برگزیدند. شینتو واژه‌ای چینی و مرکب از دو لغت «شن» ^۲ به معنای خدایان، ارواح یا «کامی» ها، و «تائو» یا «دائو» ^۳ به معنای راه است؛ که احتمالاً قسمت دوم، ناشی از تأثیر آیین دائو است. نام ژاپنی این دین، «کامی - نو - میچی» ^۴ به معنی راه خدایان است. لغت شینتو نخستین بار در کتاب نی‌هونگی ^۵ یا نی‌هونشوکی ^۶ به کار رفته که اشاره به مناسک خاص «کامی» است ^۷.

دین شینتویی نه بنیان‌گذاری داشت و نه آغازی کلامی؛ و از اصول و فروع کلامی خاصی نیز برخوردار نبود. آن دین عبارت بود از وفاداری و دل‌بستگی به اماکن معین و دوستی و حب وطن که در درجه‌ی نخست امری قلبی و احساسی است و سپس قضیه‌ای دینی و ایمانی. آن مردم به سبب عشق بسیارشان به سرزمین خود و وفاداری به امپراتور، اطاعت از او را فریضه‌ی دینی می‌دانستند.

۱ - و نیز رک: Bownas, 342; Hopfe, 236

2 - Shen یا Shin

3 - Tao

4 - Kami-no-michi

5 - Nihongi

6 - Nihonshoki

7 - Bownas, 343; Hopfe, 238; Smart, 210; Aston, XI/462; Naofusa,

"shinto" Britannica, XXVII/278; Ibid, "shinto" in ER, XIII/ 280.

به گفته‌ی آستون^۱، در مقایسه‌ی دین شینتویی با ادیان بزرگ جهان، سادگی و ابتدایی بودن شینتویی آشکار می‌شود. این دین از حد چندخدایی^۲ فراتر نرفته است.^۳

چون^۴ نیز که از روحانیان بودایی قرن هیجدهم است و شرح‌های معتبری بر دین شینتویی نگاشته در باره‌ی این دین می‌گوید: «دین شینتویی، طبیعت پرستی محض است»^۵. احترام و اطاعت امپراتور و عواطف و احساسات ملی، هر چند موضوعی وجدانی و غیردینی است اما آن‌چنان با اعتقادات دینی ژاپنیان عجین شده که جزء باورهای دینی آنان قرار گرفته است و آن را «غریزه‌ی فطری» و عشق و وفاداری صادقانه‌ی آن مردم خوانده‌اند.^۶ در تعریف دین شینتویی گفته‌اند: «شینتو، دین و کیش سنتی و احساس و عاطفه‌ی مردم ژاپن است»؛ آمیزه‌ای است از واکنش‌ها و پاسخ‌های گوناگون ژاپنیان به محیط انسانی و طبیعی خودشان و راه زندگی پیچیده و پر پیچ و خمی است که اساس فکر و اخلاق مردمان ژاپن را تشکیل می‌دهد، و عبارت است از اعمال دینی - بومی و سنتی مردم ژاپن، این دین بیشتر به صورت یک محرک و انگیزشی در زندگی فردی و اجتماعی مردم نمود دارد تا یک شکل فلسفی و دینی صرف؛^۷ و هم‌چنین فاقد یک نظام و

1 - Aston, W.G.

2 - Polytheism

3 - Aston, XI/ 463

4 - Jiun

5 - Genchi, 9ff; Cf. Bownas, 342

6 - Aston, XI/ 463

7 - Naofusa, "Shinto", ER, XIII/ 282; ibid, "shinto" in Britannica, XXVII/

سیستم مشخص و ویژه است، به همین دلیل آن را شینتوی باستانی^۱ نامیده‌اند. منظور از شینتوی باستانی، دورانی است که این دین، تحت تأثیر ادیان بودایی، کنفوسیوسی و سایر عوامل قرار نگرفته بود.^۲ در آغاز هر اوجی، موظف به پرستش خدای کلان بود که «اوجی گامی»^۳ به معنای خدای حامی و نگهبان قبیله، خوانده می‌شد.^۴ افزون بر آن، پرستش ارواح (جان‌پرستی)، نیاپرستی و پرستش آلت تناسلی نیز در میان آنان رواج داشت. به اعتقاد آنان ارواح در همه جا حضور دارند: در سیارات و ثوابت آسمانی، در گیاهان و حشرات مزارع، و در درختان و حیوانات و مردم. به باور آنان، خدایان بی‌شمار بر فراز خانه‌ها و ساکنان آن‌ها در گردش‌اند و در شعله و پرتو چراغ‌ها می‌رقصند. آن مردمان با سوزاندن استخوان گوزن یا کاسه‌ی لاک‌پشت و مطالعه‌ی خطوطی که بر آن‌ها ظاهر می‌شد، به غیب‌گویی می‌پرداختند. از مردگان ترس داشتند و از این رو آنان را می‌پرستیدند و بر آن عقیده بودند که در جهان شقاوت‌های بسیاری از طرف آنان ایجاد می‌شود. به همین دلیل برای خشنود کردن آن‌ها، اشیای گران‌بها در قبرهاشان قرار می‌دادند؛ برای مثال در گور مردان، شمشیر، و در گور زنان، آینه می‌گذاشتند؛ افزون بر آن هر روز مقابل الواح نیاکان دعا می‌خواندند. برای

278; Bownas, 342.

1 - Ancient shinto

2 - Naofusa, "Shinto", ER, XIII/ 281

3 - Uji-gami

4 - Naofusa, "Shinto", ER, XIII/ 281; Hopfe, 238

بازداشتن باران زیان‌بخش یا برای بقای عمارتی حتی انسانی را قربانی می‌کردند. در مرگ بزرگان، ملازمان آنان را نیز با آنان به خاک می‌سپردند. تا در آخرت نیز با آنان و ملازم و مددکارشان باشند^۱.

با نفوذ تمدن چینی در کشور ژاپن و ورود آیین‌های کنفوسیوسی و بودایی به این کشور - حدود سده‌های پنجم و ششم میلادی^۲ - به این کشور، دین شیئتویی نیز صورتی مشخص یافت و به عنوان دین ملی و رسمی ژاپنی‌ها درآمد. با ورود دین بودایی، آثار ادبی و هنری و افکار تازه و اندیشه‌های گوناگون به ژاپن وارد شد و به دستور امپراتور، حکایت‌ها و اخبار گذشتگان که هنوز بر سر زبان‌ها و در حافظه‌ی مردمان بود، تدوین شد و آثار دینی آنان به صورت مکتوب درآمد. (تاریخ جامع ادیان، صص ۲۷۷-۲۷۶).^۳

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تالار جامع علوم انسانی

اعتقادات و آموزه‌های دین شیئتویی

۱ - تصوّر آنان از امر مقدّس یا موجودات مقدّس: در دین شیئتویی، وجود برتر و متعال و خدای یگانه بدان صورت که در ادیان توحیدی وجود دارد،

1 - Naofusa, "Shinto", in Britannica, XXVII/ 278; Aston, XI/ 463.

۲ - هر چند فرهنگ چینی در اوایل سده‌ی دوم میلادی وارد ژاپن شد، اما تأثیر دین کنفوسیوسی را در حدود ۴۰۰ میلادی گفته‌اند. دین بودایی نیز به نقل از کتاب نی‌هونگی در ۵۵۲ میلادی وارد ژاپن شد. کراه‌ای‌ها که نیازمند کمک نظامی ژاپن بودند، در دوران آسوکا (۵۵۱-۷۱۰ میلادی) تندیس بودا را به همراه برخی کتب دینی بودایی به ژاپن فرستادند. (تاریخ و فرهنگ ژاپن، صص ۳۲-۳۰).

۳ - و نیز رک: Naofusa, "shinto" in ER, XII/ pp 283 - 284;

به چشم نمی‌خورد. آنان به موجوداتی مقدّس و متعالی به نام «کامی»^۱ اعتقاد دارند. ماهیت این موجودات مقدّس در کلمات و عبارات قابل توصیف نیست، زیرا کامی‌ها متعالی‌تر از فهم و درک انسان‌ها هستند. تنها راه درک و فهم کامی‌ها، ایمان و اعتقاد به آنان است. در باره‌ی کامی‌ها، تعاریف متعدّدی ارائه شده که از آن میان بهترین تعریف از آن نوریناگا موتووری^۲ (۱۸۰۱-۱۷۳۰ م) است. به گفته‌ی وی:

«اصطلاح کامی نخست برای اشاره به خدایان گوناگون آسمان و زمین که نام آن‌ها در متون قدیمی آمده و نیز برای اشاره به ارواح آن‌ها، موسوم به می-تاما^۳، که در معابد پرستش می‌شدند، به کار برده می‌شد، و بعدها نه تنها آدمیان بلکه تمامی موجودات اعم از پرندگان، چهارپایان، گیاهان، درختان، دریاها، کوه‌ها و همه‌ی چیزهای اسرارآمیز به عدلت داشتن قدرت بسیار و نیروی فوق‌العاده، و داشتن هیبت، و مخافت و نیز مورد احترامی، کامی گفته شد»^۴.

به هر حال کامی‌ها که «موسوبی»^۵ نیز خوانده شده‌اند، عبارتند از: هر چیز

1 - Kami

2 - Noringa Motoori

3 - Mi - tama

4 - Aston, XI/ 463; Naofusa, "shinto", ER, XIII/ 281; ibid, "Shinto", Britannica, XVII/ 278; Hopfe, 237; Bary, 23

5 - Musubi

غیرعادی دارای قدرت متعالی، برتری و هیبت^۱؛ با این همه باید متذکر شویم که محدوده‌ی قدرت کامی‌ها از قدرتِ خدایِ یگانه در ادیان توحیدی کمتر است.^۲ برخی تطبیق کامی‌ها را با خدایان صحیح ندانسته و آن‌ها را بیش‌تر «مانا»^۳ و یا حتی شبیه اصطلاح یونانی «دایمون»^۴ دانسته‌اند.^۵ به هر حال کامی‌ها با توجه به صفات و ویژگی‌هایی که بدان‌ها نسبت داده‌اند، گاه به خدایان نزدیک می‌شوند و گاه خصوصیات انسان‌ها را می‌یابند.

هر «کامی» روزی متولد می‌شود و روزی می‌میرد. محدود به زمان و مکان و دارای قدرت محدود است و گاه حتی ناتوان و ناقص است. هر کامی ضرورتاً، فوق‌العاده، بی‌نظیر، ماندگار و مفید نیست. گاه حتی موجوداتِ مرموز و شرور و درنده‌ای چون اژدها، روباه، گرگ، ببر و ... نیز در شمار کامی‌ها هستند. برخی با توجه به معنا و مفهوم باستانی کامی‌ها، آن‌ها را به سه گروه و طبقه تقسیم کرده‌اند:

۱ - کامی‌های طبیعی که در موجودات و اشیاء و پدیده‌های طبیعی سکنا دارند و

1 - Naofusa, "shinto", ER, XIII/ 281

2 - Bownas, 343

۳ - Mana نیروی حیاتی و فوق‌العاده‌ای که به اعتقاد اقوام ابتدایی در همه‌ی اشیاء وجود دارد.

۴ - Daimon یا Daemon اصطلاحی عامه در ادیان یونانی که برای اشاره به قدرت‌های مافوق طبیعی به کار برده می‌شود.

5 - Hopfe, 237, Bownas; 343; Holtom, 147

یا این که از آن‌ها حفاظت می‌کنند و آنان را تحت سیطره‌ی خود درمی‌آورند.^۱

۲ - کامی‌های انسان‌نما، که پرستش قهرمانان و شخصیت‌های مهم و نیاکان پرستی جزء این مقوله است.

۳ - کامی‌ها و خدایان ذهنی.^۲

در آیین شیتویی، گاه از یک خدا یا کامی، دو خدا یا دو کامی منشعب می‌شود و گاه از دو خدا یا دو کامی، یک خدای مستقل به ظهور می‌رسد. ویژگی عمومی آن‌ها مفید و سودمند بودن است؛ ولی گاهی یک خدای خوب نیز ممکن است، بیماری و بلا بفرستد؛ البته در صورتی که به او بی‌توجهی و بی‌احترامی شود.^۳ بزناس^۴ می‌گوید: برخی از کامی‌ها و خدایان گاهی خوب هستند و برخی دیگر گاهی بد؛ اما به گفته‌ی آستون: هیچ خدای شرّ و بدی وجود ندارد. هرچند خدای طوفان، یعنی سوسانوو یا سوزانوو^۵ به نظر می‌رسد که به شرّ متمایل است اما در ادامه به جبرانِ اعمالِ خود می‌پردازد.^۶

در آیین شیتویی پرستش نیز بر سه گونه است:

۱ - پرستش مظاهر طبیعت و خدایان آن مظاهر. مانند الهه‌ی خورشید یعنی

۱ - شایان ذکر است که اطلاق فیتش (Fetish) به کامی نادرست است، زیرا فیتش فقط اشیاء بی‌جان مقدّس است.

2 - Aston, XI/ 463

3 - Bownas, p 343

4 - G. Bownas

5 - Susanoo or sus

6 - Aston, XI/ 464

آماتراسو (آماته راسو^۱) که معروف‌ترین خدایان شینتو است و فرمان‌روای آسمان نیز نامیده می‌شود. با این همه او خدای مطلق و یگانه نیست. بعد از خدای خورشید، مهم‌ترین خدا، الهی‌ی غذاست که معبد بیرونی «ایزه»^۲ به او اختصاص دارد. نام این الهه، اوکه - موچی^۳ و نیز اوکانومیاما^۴ است. خدای برنج نیز گاهی با آن یکی می‌شود. سایر خدایان عبارتند از: خدای درخت به نام کامی - گی^۵، خدای خانه، خدای زمین، خدای رودخانه، خدای باد، خدای آتش^۶ و خدای کوه‌ها.

۲ - پرستش حیوانات و موجودات زنده. در دین شینتویی، حیوانات ممکن است به خاطر وحشتناک بودن یا مرموز و غیرعادی بودن پرستش شوند و به همین دلیل در شمار کامی‌ها قرار گیرند، مانند: ببر، گرگ و مار. برخی از حیوانات نیز به جهت ارتباطشان با بعضی از خدایان پرستش می‌شوند، مانند: گوزن، الاغ، کبوتر و لاک‌پشت.

۳ - نیاپرستی و پرستش اجداد که از جمله‌ی اقتباس‌های ژاپنی‌ها از دین چینی است و در شینتوی کهن ریشه ندارد. در کتاب نی‌هونگی نمونه‌هایی از

1 - Ama - terasu or Ama - terasu nooho - kami Ama-tera sa omi - kami

2 - Ise

3 - Uke - mochi

4 - Uke - no - mitama

5 - kami - gi

6 - kagu - tsuchi

پرستش میکادوها^۱، یعنی امپراتوران وفات یافته و گاه زنده وجود دارد. آنان بعد از وفات به عنوان کامی تلقی شده، توسط جانشینانشان مورد پرستش قرار گرفته‌اند. ریشه‌ی این پرستش به باور آنان در باره‌ی اصل الهی امپراتور برمی‌گردد. ادعای منشأ الهی داشتن امپراتوران توسط خود آنان نیز مطرح شده، در اعلامیه‌ها و فرامین رسمی نیز آمده است. علاوه بر آن نیاکان خانوادگی، رهبران قبیله و قهرمانان ملی نیز مورد پرستش بوده‌اند. (ادیان زنده‌ی جهان، صص ۲۲۱-۲۲۰)^۲.

۲ - جهان بینی شینتویی: در دین شینتویی هم‌زمان دو جهان بینی وجود داشته است:

الف - نظم عمودی یا نگرش به جهان عمودی، در این جهان بینی، جهان دارای سه طبقه است: دست بلند آسمان به نام تاکاما - نو - هارا^۳ که جهان کامی هاست؛ سرزمین میانه به نام ناکاشو - کونی^۴ یا جهان حاضر؛ سرزمین زیرین به نام یومی^۵ یا هادس^۶ یا جهان پس از مرگ.

ب - جهان بینی دوم دو بعدی واقعی است و شامل دو جهان است، این جهان، و سرزمین جاودانه که مکانی آرمانی و لبریز از لذت‌ها و شادکامی هاست.

1 - Mikado

۲ - و نیز رک: Aston, XI/ 464-467;

3 - Takama - no - hara

4 - Nakatsu - kuni

5 - Yomi

6 - Hades

جهان‌بینی نوع اول در فرهنگ شمنی شمال آسیا و فرهنگ مغولی نمایان است و نوع دوم به فرهنگ آسیای جنوب شرقی تعلق دارد. معتقدان عوام، جهان‌بینی نوع دوم را ترجیح می‌دهند.

۳ - انسان‌شناسی شیتتویی: در این دین، انسان فرزند و زاده‌ی کامی دانسته شده است. از این رو اولاً انسان حیات خود را توسط کامی به دست آورده، پس وجود انسان مقدس است؛ ثانیاً زندگانی روزانه‌ی انسان از جمله اسرار معاش، کار و ... از برکت وجود کامی امکان‌پذیر است. مهم‌ترین نتیجه‌ی انسانی این دیدگاه، تساوی و برابری همه‌ی انسانهاست و بدون توجه به نژاد و تابعیت، شخصیت و هویت فردی، هر انسانی مورد احترام است. این مطلب، شبیه نگرش ادیان توحیدی در باره‌ی انسان است و با اصل الهی انسان قابل مقایسه و تطبیق است.

۴ - جهان واپسین (معاد): سرزمین یومی یا تاریکی، بارها در اسطوره‌های ژاپنی وارد شده است. ظاهراً در آغاز منظور از یومی، همان قبر بوده است؛ اما این مطلب که برخی از خدایان پس از مرگ به آن جهان رفتند، نشان دهنده‌ی اعتقاد ژاپنی‌ها به یک هستی و موقعیت و منزلتی در آینده است و به این مطلب که مرگ پایان زندگی این جهان است، باور نداشته‌اند هرچند گاهی مرگ را انتقامی از طرف دشمنان مرده می‌پنداشتند، اما دفن متعلقان و ملازمان پادشاه

مرده، خود گواه و شاهدی است، دال بر اعتقادات آن مردم به زندگانی پس از مرگ^۱.

۵ - اخلاق یا حکمت عملی شینتو: هر چند در کتاب اساطیر ژاپن (ص ۶۶) گفته شده است: موعظه‌ی اخلاقی در دین شینتو راهی ندارد و سخنی چون «در پی خواست های دل بی‌ریای خود باش» با اطاعت از امپراتور همراه است. اما با توجه به اساطیر ژاپنی هیچ تردیدی نیست که ژاپنی‌های باستان به اصول اخلاقی پای‌بند بوده‌اند.

اما یک سلسله اصول اخلاقی منظم و شکل‌یافته و مدون در آن دین وجود نداشته است. مهم‌ترین شعار و آیین اخلاقی آنان، پاکی و تصفیه از پلیدی‌هاست. از حقیقت دل^۲ یا دل حقیقی^۳ به عنوان بهترین نگرش به زندگی سخن به میان آمده و با تعبیری چون: صداقت، دل پاک و مصفا و درستی از آن یاد شده است. در این دین گفته شده است: «در کار و روابط انسانی خود بهترین باش». این اندیشه ریشه در درک کامی یا به تعبیری دیگر «خدا آگاهی» دارد. افزون بر آن اصول اخلاقی از جمله: وفاداری، پارسایی، عشق و ... نیز مورد توجه است. در دین شینتویی مفهوم روشنی از گناه^۴ وجود ندارد و منظور از گناه

1 - Aston, XI/ 464; Naofusa, "shinto", Britannica; XXVII/ 278-281; ibid, "shinto", ER, XIII/ 282,288.

2 - Makoto - no - kokoro

3 - Magokoro

۴ - برای گناه و جرم واژه‌ی Tsumi را به کار می‌برند. (Bownas, 350)

بیشتر آلودگی‌های جسمانی است تا گناه به معنی اخلاقی آن؛ البته دزدی، دروغ و زنا مردود بوده است و اساساً گناه را بر دو نوع دانسته‌اند: ۱- گناه آسمانی؛ ۲- گناه زمینی؛ و پالوده شدن از گناه دنیوی به سه طریق است: ۱- به وسیله‌ی آب و شست‌شو؛ ۲- توسط نمک؛ ۳- به کمک روحانی دین شیئتویی. (اساطیر ژاپنی، ص ۶۶) ^۱.

اساطیر شیئتویی

مهم‌ترین اسطوره‌ی دین شیئتویی، اسطوره‌ی آفرینش است. بر طبق این اسطوره، در آغاز، عالم وجود به صورتی آشفته و درهم آمیخته بود. پس از مدتی، آسمان و بحر محیط از یک‌دیگر جدا شدند و خدایانی چند در کیهانی مه‌آلود و مبهم و تیره نمایان شدند و به تدریج نابود شدند تا این که سرانجام یک نی استوار از اقیانوس روغنی آغازین سر برآورد و به خدایی مبدل شد. از آن خدا، دو خدای نر و ماده هستی یافت. پس از روزگاری دراز دو خدا به نام ایزاناگی ^۲، به معنی جذّاب و ایزانامی ^۳، به معنی زن جذّاب، به وجود آمدند. این دو خدا از فراز پلی که ظاهراً رنگین‌کمان بوده، از آسمان فرود آمدند. ایزاناگی نیزه‌ی خود را در اقیانوس آغازین فرو برد و با بیرون کشیدن آن از نوک نیزه‌اش

۱- و نیز رک: Aston, XI/ 469; Bownas, 344 - 348

قطراتی فرو چکید و با سخت شدن آن، جزیره‌ی ئونو - کورو^۱ به معنی «خود به خود سخت شده» هستی یافت. ایزاناگی و ایزانامی را خواهر و برادر هم دانسته‌اند. و هم گفته‌اند که این دو در جزیره‌ی ئونو - کورو، با یکدیگر ازدواج کردند. سرزمین‌ها و پدیده‌های طبیعی بسیاری از ایزاناگی و ایزانامی به وجود آمدند. از آن جمله است: جزایر ژاپن، آبشارها، کوه‌ها، درختان، گیاهان و باد. با زاده شدن آخرین فرزند، یعنی خدای آتش، ایزانامی مرد و به جهان زیرین هجرت کرد. ایزاناگی به جست‌جوی ایزانامی به جهان زیرین رفت و پیکر فاسد ایزانامی را دید؛ پس ایزانامی به یاری ارواح مادینه‌ی زشت‌روی، شوهر خود را از جهان زیرین بیرون راند یا به گفته‌ی برخی منابع، او خود فرار کرد. ایزاناگی چون به روشنایی روز بازآمد، در جزیره‌ی ایزومو در غرب هوشو فرود آمد و برای پاک شدن از آلودگی جهان زیرین وارد رود هیوگا^۲ در کیوشو شد و خود را شست. در آن زمان خدایان گوناگونی از او پدید آمدند؛ از چشم چپش آماته راسو، الهه‌ی خورشید؛ از چشم راستش، تسوکیومی^۳، خدای ماه، و از بینی او، سوزانوو، خدای توفان. در این اسطوره، خدای ماه نقش چندانی ندارد؛ ولی سوزانوو، خدای توفان چون شخصیتی سرکش نمودار شد که پیوسته گرفتاری درست می‌کند، مثلاً سدهای شالیزارِ خواهرش را می‌شکند و این بالاترین

1 - Ono - koro

2 - Hyuga

3 - Tsukiyomi

جنایتی بود که در جامعه‌ی کشاورزی به وقوع پیوست. به خاطر این گناه و گناهان دیگر الهه‌ی خورشید دل‌گیر شد و در غاری پنهان شد. خدایان که از غیبت خورشید اندوهناک و نگران شدند، با مشورت یک‌دیگر حيله‌ای به کار برده، با آویختن آینه‌ای بزرگ بر در غار و هم‌چنین برپایی جشن و سرور و پای‌کوبی آماته راسو را از غار بیرون کشیدند و بدین گونه بار دیگر جهان از روشنایی خورشید عالم‌تاب بهره‌مند شد. سوزانوو به جهت اعمال و رفتارش به منطقه‌ی زیرین ایزومو تبعید شد. سوزانوو در ایزومو با کشتن اژدهای هشت سر دختری را نجات بخشید و با او ازدواج کرد و در یکی از دُم‌های آن اژدها شمشیری یافت ... که بعدها نشانه‌ی ژاپن شد (تاریخ جامع ادیان، صص ۲۷۹-۲۷۷).^۱

آماته راسو، جزایر آفریده‌شده توسط ایزانانگی را به نوه‌ی خود «نی‌نی‌گی نو می‌کوموتو»^۲ سپرده و اعقاب سوزانوو، فرمان‌روایان جهان نهان شدند. در این اسطوره آمده است که نی‌نی‌گی از دشت‌های آسمان به سواحل اقیانوس آرام، در منطقه‌ای موسوم به هیموکای^۳ - به معنی روبه‌روی خورشید - فرود آمد و از آنجا به سوی «هونشو» یا «یاماتو» مهاجرت کردند. هم‌چنین گفته‌اند که جیموتن نو^۴ - نوه یا نبیره‌ی نی‌نی‌گی - با لشکرکشی وارد این مناطق شد.

1 - Bowans, pp 343-345, 346-348, Smart, p 210pf; Aston, XI/ pp 464-465; Hopfe, pp 253-255; Naofusa, "shinto", ER, XIII/ p 287

2 - Ninigi - no - mikomoto

3 - Himukai

4 - Jimmu Tenno

در این اسطوره، طبیعت پرستی ژاپنیان کاملاً آشکار است. از نکات قابل توجه در این اسطوره، آن است که آفرینش هنگامی صورت می‌گیرد که ایزاناگی خود را می‌شوید و از آلودگی‌ها پاک می‌کند. درگیری سوزانو و الهه‌ی خورشید، نشان دهنده‌ی عنایت خاص به جامعه‌ی کشاورزی است. سوزانو و الهه‌ی خدای توفان است از طرفی مورد غضب است، زیرا در تابستان توفان‌های سهم‌گین موجب ویرانی و خرابی کشت‌زارها می‌شود و از طرفی دیگر خدای توفان، حاکم بر دریاها و مانع حمله‌ی دشمنان به آن سرزمین است؛ لذا مورد تکریم و احترام واقع شده است.

پنهان شدن آماته راسو در غار و فرو رفتن جهان در تاریکی را می‌توان نمادی از مسأله‌ی کسوف دانست. به گفته‌ی ماساهارو - آنه ساکی، این اسطوره، پیروزی نور بر ظلمت و صلح و نظم را نشان می‌دهد. این پیروزی بانو خدای خورشید بر توفان خدا، فرمان‌روایی او را بر جهان تضمین کرد و اعتقاد به او به عنوان برترین خدا با این سنت که خاندان فرمان‌روا از بانو خدا پدید آمده‌اند، همراه شد. (مقاله‌ی «دین شینتو»، هفت آسمان، شماره‌ی ۵، ص ۸۶).^۱

کتب مقدّس شینتویی

در دین شینتویی، کتب مقدّس بدان معنا که در ادیان بزرگ مطرح است،

وجود ندارد. این آثار متون کهنی هستند که در آن‌ها شرح وقایع و روی داده‌های کهن و ملی و اسطوره‌های باستانی این مردم آمده است. از این رو نزد آن مردم از قداست و حرمت خاصی برخوردار است. این آثار عبارتند از:

۱ - کوجیکی (کوجی کی):^۱ کهن‌ترین کتاب ژاپنی که آن را «گزارش روی داده‌های کهن» یا «یادداشت‌های موضوعات باستانی» نیز خوانده‌اند. (ادیان زنده‌ی جهان، ص ۲۱۳).^۲ این اثر در سال ۶۲۰ میلادی و یا به گفته‌ی برخی در فاصله‌ی سال‌های ۶۷۲ م تا ۶۸۶ م. توسط بانویی به نام «هیه‌دانواره»^۳ گردآوری شد و سرگذشت و زندگانی امپراتوران کهن از زمان جیموتنو (جیموتن نو) به بعد به طور پیوسته در آن ثبت شده است. نسخه‌ی موجود آن در سال ۷۱۲ م. به صورت کامل‌تری کتابت شد و در سال ۱۶۶۴ م. برای نخستین بار به خط ژاپنی و با مصوت‌های چینی به چاپ رسید. (تاریخ و فرهنگ ژاپن، ص ۲۴).^۴

۲ - نی‌هونگی یا نی هون شوکی (نیهونگی یا نیهونشوکی)^۵: این کتاب که شرح وقایع تاریخی ژاپن است، در سال ۷۲۰ م. تألیف شد. برخی گردآورنده‌ی این اثر را نیز همان هیه دانواره دانسته‌اند. در این اثر که به خط و زبان چینی

1 - Kojiki

۲ - و نیز رک: اساطیر ژاپن، ص ۳۶؛ تاریخ جامع ادیان، ص ۲۸۲ و Bownas, 344

3 - Hige da - no - are

۴ - و نیز رک: تاریخ جامع ادیان، ص ۲۸۲ و Naefusa, "shinto", ER, XIII/ 287;

5 - Nihongi or Nihen skoki

است، اسطوره‌های بسیاری نقل شده و اتحاد ملت و امپراتور نیز توضیح داده شده است.^۱

۳ - انگلی شیکی یا ینگلی شیکی^۲: این کتاب مجموعه‌ای پنجاه جلدی است که بین سال‌های ۹۰۱ تا ۹۲۷ میلادی نگاشته شده و شامل ۲۵ نوریو^۳، به معنای دعاها و نیایش‌های عبادی و آیینی است و در آن فهرستی از عبادات، مناسک و آیین‌های دین شینتویی آمده و نیز تأثیر ادیان چینی و بودایی در آن کاملاً آشکار است.

۴ - مانیوشیو^۴: مجموعه‌ی ده هزار شعر که در فاصله‌ی سده‌های پنجم تا هشتم میلادی فراهم آمده و منعکس‌کننده‌ی اعتقادات عامه‌ی مردم است.

۵ - فودوکی^۵: یا گزارش‌هایی از باد و زمین که در بردارنده‌ی اسطوره‌های شینتویی است و در اوایل سده‌ی هشتم نوشته شده است.

۶ - کوگوشویی^۶: شامل وقایع باستانی و اسطوره‌های کهن که در سال ۸۰۶ م. به منظور دفاع از طبقات روحانی^۷ نوشته شد.

۷ - سندای کوچی هونگی^۸: به معنی نقل روایات و مطالب باستانی در تاریخ

1 - Ibid

2 - Engi shiki or Yngi skiki

3 - Norito

4 - Mango - shiu

5 - Fudoki

6 - kego shui

۷ - مهم‌ترین خاندان روحانی شینتویی عبارتند از: ناکاتومی Nakatomi و ایمی‌بی Imibi

8 - Sendai kajihengi

حاکمان و فرمانروایان که در سده‌ی نهم به تحریر درآمده است.

۸ - شوکو نیهون گی^۱: شرح وقایع ژاپن در سال ۷۹۴ م. و در بردارنده‌ی سن میو^۲ (فرامین امپراتوران) از سال ۶۹۷ تا ۷۸۹ م؛ و به این دلیل، مهم‌ترین اثر برای مطالعه‌ی اخلاقیات دین شینتویی در آن دوره است.

موضوع دو کتاب مجموعه قوانین تایهو (تیهو) یا تایهوریو^۳، تألیف سال ۷۰۱ یا ۷۰۲ م. و مجموعه‌ی قوانین یورو یا یوروریو^۴، تألیف سال ۷۱۸ م. نیز قانون است. این دو کتاب نیز در شمار کتب قدیمی ژاپنی‌هاست. (ادیان زنده‌ی جهان، ص ۳۷)^۵.

فرقه‌های مختلف دین شینتویی

از میان ادیان و فرهنگ‌های بیگانه‌ای که وارد ژاپن شد، دین شینتویی بیش از همه از دین بودایی تأثیر پذیرفت و به سبب تأثیر آن دو دین بر یکدیگر، فرقه‌های جدیدی پدید آمد. دین بودایی به هنگام ورود به ژاپن، با مخالفت روبرو شد. هر چند خاندان سوگا هواخواه دین بودایی بودند، دو خاندان مونونوبه و ناکاتومی که هر دو عهده‌دار وظایف رسمی و آیین‌های ملی شینتو

1 - Sheku Nikengi

2 - Senmyo

3 - Taihoryo

4 - Yoroyo

۵ - و نیز رک: تاریخ و فرهنگ ژاپن، صص ۳۸ و ۴۴-۴۵؛ تاریخ جامع ادیان، صص ۲۸۳-۲۸۲؛ و Bownas, 344,352; Naofusa, "shinto", ER, XIII/ 287; Piggot, 29;

بودند، با آن به مخالفت برخاستند و با بروز و شیوع بیماری طاعون در همان سال این مخالفت شدیدتر شد؛ اما در سال ۵۸۶ م. به سبب حمایت امپراتور جدید به نام یومی^۱ - که از طرف مادر به خاندان سوگا منتسب بود - و نیز طرف‌داری پسرش، شو‌توکودایشی^۲ (۶۲۲-۵۷۲ م.) از دین بودایی، مخالفت با این دین کاهش یافت. با این همه، تا حدود دو قرن، دین بودایی موقعیت مناسبی در ژاپن به دست نیاورد. این دین در قرن هشتم میلادی به ویژه در دوره‌ی نارا رونق و رواج و مقبولیت بسیاری یافت. در آن زمان برخی از روحانیان دین بودایی کوشیدند که این دین را با شینتو نزدیک کنند. و بر شباهت‌های میان آن دو تأکید کنند. از جمله کامی‌ها را حامیان بوداها تلقی کردند و خدایان شینتو در معابد بودایی مورد پرستش قرار گرفتند و معابدی برای آن‌ها در کنار معابد بودایی ساخته شد. روحانیان بودایی، کامی‌ها را همان خدایان بودایی و به تعبیری دقیق‌تر آن‌ها را جلوه‌ها و اوتاره‌های «بودهی ستوه‌ها» دانستند و در برابر آن‌ها «سوتره‌ها»^۴ را می‌خواندند.^۵ نتیجه‌ی این کوشش، ظهور دو فرقه‌ی مهم شینتویی بود:

1 - Yomei

2 - Shetoku Daishi

3 - Avatara

4 - Satra

5 - Naofusa, "shinto", ER, XIII/ 283 - 284; ibid, "shinto", Britannica, XXVII/ 279.

۱ - فرقه‌ی ریوبوشینتو^۱ یا شینتوی ترکیبی یا فرقه‌ی شینگونی^۲، که در سال ۸۰۶ میلادی توسط کوبودایشی^۳ بنیان نهاده شد؛ البته برخی تاریخ بنیاد آن را در سده‌ی دوازدهم میلادی گفته‌اند.^۴ در این فرقه، آماته راسو، همچون وایروکانا^۵ - خدای کیهانی بوداییان که بر جهان روشنایی فرمان می‌راند - پرستیده می‌شد. (تاریخ و فرهنگ ژاپن، ص ۴۷).^۶

۲ - فرقه‌ی تندایی که آن را ایچی جیتسو^۷ به معنی «یک حقیقت» نیز خوانده‌اند. مؤسس آن دنگیودایشی^۸ (۸۲۲ م.) بود. (ادیان زنده‌ی جهان، ص ۲۳۳).^۹ در سده‌ی سیزدهم، حرکت و جنبشی علیه دین بودایی آغاز شد که در پی آن فرقه‌های زیر ظهور کردند:

۱ - فرقه‌ی شینتویی ایزه^{۱۰} یا شینتویی واتاری^{۱۱}، این فرقه، نخستین فرقه‌ی ضد بودایی بود که از گسترش دین بودایی ممانعت می‌کرد و در پی تشکیل آیین شینتویی خالص بود. این فرقه در سده‌ی سیزدهم پدیدار شد و بر شعائر دینی و اخلاقی، از جمله تصفیه و پالایش تأکید بسیاری می‌کرد.

- 1 - Ryobu shinto
3 - Kobo Daishi
5 - Vairo cana

- 2 - Shingon shinto
4 - Naofusa, "shinto", ER, XIII/ 284

۶ - و نیز رک: Smart, 222-223, piggot, 54,

- 7 - Ichijitsu

- 8 - Dengyo Daishi

۹ - و نیز رک: Smart, 220-222, Naofusa, "shinto", Britannica, XXVII/ 279;

- 10 - Ise (Ize)

- 11 - Watarei

۲ - فرقه‌ی یوشیدا شینتو^۱، که در سده‌ی پانزدهم توسط یوشیدا کنتومو^۲ (۱۵۱۱-۱۴۳۵ م.) در کیوتو بنا نهاده شد. این فرقه تحت تأثیر تائوئیسم و نیز فرقه‌ی واتاریبی بود. طبق تعالیم این فرقه، هرکس حقیقتاً خود را خالص گرداند، دل او جای‌گاه کامی می‌شود.

در سده‌ی هفدهم میلادی (سال ۱۶۰۳ م.) دین شینتو بیشتر تحت تأثیر دین کنفوسیوسی قرار گرفت که فرقه‌هایی نیز از ترکیب آن‌ها به وجود آمد. اما در پایان سده‌ی هفدهم و اوایل سده‌ی هجدهم جنبشی برای بازگشت به شینتویی اصیل صورت گرفت. طرف‌داران این جنبش معتقد بودند که تعالیم و اصول اعتقادی دین شینتویی را نمی‌توان در ادیان کنفوسیوسی و بودایی جستجو کرد، بلکه باید در اعتقادات و اندیشه‌های نیاکان به دنبال آن گشت، پایه‌گذار این مکتب که مهم‌ترین شخصیت آن نیز به شمار می‌رود، متو اوری^۳ (۱۸۰۱-۱۷۳۰ م.) بود. مهم‌ترین و برجسته‌ترین شاگرد او هیراتا آتسوتانی^۴ (۱۸۴۳-۱۷۷۶ م.) ادامه‌ی کار استادش را بر عهده گرفت. البته او بیشتر از مسیحیت (کاتولیک) تأثیر پذیرفت.

در قرن نوزدهم فرقه‌های مختلفی به وجود آمدند که همه‌ی آن‌ها را می‌توان در سه طبقه تقسیم کرد:

1 - Yoshido shinto

2 - Yoshida kareto mo

3 - Moto - Ori - Norinaga

4 - Hirata Atsutane

۱ - شینتوی معبدی به نام جینجاشینتو؛^۱ این فرقه همان فرقه‌ی سنتی شینتویی است که ظاهراً تاکنون پابرجاست و هدفش اتحاد و یک‌پارچگی تمام اقشار ملت با خانواده‌ی امپراتور است. این فرقه مؤسس و بنیان‌گذار ندارد و هسته‌ی اصلی آن را همان معتقدان تشکیل می‌دهند و اصول آن بیش‌تر مبتنی بر جشن‌ها و اعمال دینی است که ریشه در اسطوره‌های ژاپنی دارد.

۲ - شینتوی فرقه‌ای که با عنوان کیوها شینتو^۲ و شوهاشینتو^۳ نیز خوانده شده است. این فرقه که خود شامل سیزده فرقه‌ی فرعی است در حدود سده‌ی سیزدهم میلادی به وجود آمد. آنان به معبد شینتویی توجهی ندارند و اعمال مذهبی را در کلیسا انجام می‌دهند.

۳ - شینتوی عامیانه، موسوم به مینزوکو شینتو^۴، بیش‌تر عامه‌ی مردم به این فرقه وابسته‌اند و در عین حال با دیگر فرقه‌ها نیز ارتباط دارند. اینان نه دارای تشکیلات معبدی‌اند و نه یک سیستم اعتقادی منسجمی دارند.^۵

معبد در دین شینتویی

در شینتوی اولیه معبد وجود نداشت و بعدها جهت انجام مراسم دینی خود به

1 - Jinja shinto

2 - kyoha shinto

3 - Shuha shinto

Minzoku shunto-۴

5 - Naofusa, "shinto", ER, XIII/ 280-281; ibid, "shinto", Britannica, XXVII/ 278

ساخت آن اقدام کردند. وجه مشخصه‌ی معبد شینتویی، «توری»^۱ است که در قسمت ورودی معبد ساخته می‌شود و عبارت است از دو تیره‌ی عمودی و یک یا دو تیره‌ی افقی که بر روی آن‌ها نهاده می‌شود و رمز و سمبل جدایی جهان دنیوی از مقدسات و پاکی‌هاست. برای رسیدن به معبد باید از زیر توری عبور کرد. ساختمان معبد دارای یک محراب، یک صحن، یک راه‌رو و گاهی یک سالن بزرگ برای اجرای مراسم است. مهم‌ترین معبد، معبد ایزه، مخصوص الهه‌ی خورشید است. (سرزمین و مردم ژاپن، صص ۸۶-۷۷؛ ادیان زنده‌ی جهان، صص ۲۳۴-۲۲۸).

منابع و ارجاعات

- آئه ساکی، ماسهارو، «دین شینتو»، ترجمه‌ی ع. پاشایی، هفت آسمان، سال ۲، شماره‌ی ۵، بهار ۱۳۷۹.
- پیگوت، ژولیت، اساطیر ژاپن، ترجمه‌ی باجلان فرّخی، تهران، انتشارات اساطیر، ۱۳۷۳.
- دورانت، ویل، تاریخ تمدن، ترجمه‌ی احمد آرام، ع. پاشایی و دیگران، تهران، سازمان انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۶۵.
- مرتون، اسکات، تاریخ و فرهنگ ژاپن، ترجمه‌ی مسعود رجب‌نیا، تهران، انتشارات

امیرکبیر، ۱۳۶۴.

- ناس، جان بی، تاریخ جامع ادیان، ترجمه‌ی علی‌اصغر حکمت، تهران، انتشارات پیروز،

۱۳۵۴.

- وآن، ژوزفین، سرزمین و مردم ژاپن، ترجمه‌ی محمود کیانوش، تهران، بنگاه ترجمه و نشر

کتاب، ۱۳۴۲.

- هیوم، رابرت، ادیان زنده‌ی جهان، ترجمه‌ی عبدالرحیم گواهی، تهران، دفتر نشر فرهنگ

اسلامی، ۱۳۶۹.

- Aston, W. G., "shinto", Encyclopaedia of Religion and Ethics (ERE) e.d. James Hastings, Newyork.

- Bary, william T, Sorces of the Japanese Tradition, Newyork, 1958.

- Bownas, G. "shinto", in the concise Encyclopedia of living faiths, ed. R. C. zahrer, London, 1971.

- Genchi, k, Shinto studies of Jiun and Motoori, 1938.

- Holtom, Danielclarence, "shinto" in Religion in the Twentieth century, Newyork, 1948.

- Hopfe, lewis M, Religions of the world, Newyork (london), 1987.

- Masai, yasuo, and Marius B. Jansen, "Japan, History" (since 1550),

The New Encyclopaedia Britannica, Chicago, 1994.

- Masamoto, Kitajima, "Japan, History - The Early Modern History of Japan (1550-1850)", The New Encyclopaedia Britannica, Chicago, 1994.

- Naofusa, Hirai, "shinto" in the Encyclopedia of Religion (ER), ed. by Mircea Eliade, New York, 1995.

- Naofusa, Hirai, "shinto" in the New Encyclopedia Britannica, Chicago (15th edition), 1994.

- Piggot, Juliet, Japanese Mythology, London, 1969.

- Sakamoto, Taro, "Japan, History - Ancient and Medieval Japan (to 1192)" The New Encyclopaedia Britannica Chicago, 1994.

- Smart, Ninian, The Religious Experience, New York, 1984.

- Toyada, Takeshi, "Japan, History, Medieval Japan (1192-1550)", The Encyclopaedia Britannica, Chicago, 1994.